

CYNGOR GWYNEDD

Adroddiad i gyfarfod y Cyngor

Dyddiad y cyfarfod:	19 Rhagfyr 2019
Adroddiad gan	Cynghorydd Dyfrig Siencyn, Arweinydd
Teitl yr Eitem:	Cynllun Argyfwng Newid Hinsawdd

Cefndir

1. Yn ei gyfarfod ar 7 Mawrth 2019 bu i'r Cyngor ystyried cynnig yn ymwneud a newid hinsawdd ac fe benderfynwyd y dylid gwneud popeth yn ein gallu i sicrhau bod y sir yn parhau i fod yn gartref bywiog, hyfyw a chynaliadwy i'n plant ac i blant ein plant am genedlaethau i ddod. Byddem yn gwneud hyn drwy -
 - Ddatgan Argyfwng Hinsawdd;
 - Ymrwymo i gymryd camau pendant i leihau allyriadau carbon ac ymdrechu am ddyfodol di-garbon;
 - Chwilio am ffyrdd arloesol o gyflawni targedau di-garbon
 - Adrodd yn ôl ymhen 6 mis ar y camau cadarnhaol y mae'r Cyngor wedi eu cymryd i leihau allyriadau carbon;
 - Galw ar Lywodraeth Cymru a San Steffan i ddarparu'r pwerau a 'r adnoddau angenrheidiol i gyflawni'r targed o Wynedd di-garbon erbyn 2030.
2. Yn unol a'r cais, mae'r adroddiad yma yn adrodd yn ôl ar y camau y mae'r Cyngor wedi eu cymeryd hyd yma.
3. **Mae'n bwysig nodi mai adroddiad yw hon ar ble yr ydym wedi ei gyrraedd hyd yma ac nid yw'n adlewyrchu ble yr hoffem fod yn y pen draw.** Serch hynny, mae'n bwysig yn yr hinsawdd ariannol bresennol ein bod yn cymryd ychydig o amser i adnabod y pethau hynny sydd am gael yr ardrawiad mwyaf er mwyn cael y budd mwyaf o unrhyw fuddsoddiad y bydd angen i ni ei wneud.
4. Ynghlwm yn Atodiad 1 y mae yna dabl sy'n nodi'r gweithgareddau a ymgwymerwyd eisoes gan y Cyngor i leihau ôl troed carbon y sir ac i addasu ein cymunedau rhag sgil effeithiau sy'n debygol o godi .

5. O ran ôl troed y Cyngor ei hun fe welir yn Atodiad 2 graff sy'n dangos sut y mae'r Cyngor wedi lleihau ei ôl troed Carbon ers 2010.
6. Erbyn diwedd 2018 'roeddem wedi lleihau ein ôl troed o 39%. Mae hyn yn amrywio yn ôl tarddiad y defnydd carbon, gydag ôl troed sy'n deillio o oleuadau stryd wedi gostwng 59%; ol troed o adeiladau wedi gostwng 43% ond ôl troed ein fflyd ddim ond wedi gostwng 20%.
7. Fe welir felly bod y Cyngor eisoes wedi gwneud lot fawr o waith i leihau ei ôl troed carbon ac i addasu ein cymunedau yn sgil yr hyn y bydd newid hinsawdd yn ei olygu i'r dyfodol.
8. Fodd bynnag, er gwaethaf yr ymdrechion yma, gwyddom bod yna lawer mwy i'w wneud eto os ydym am gyrraedd y nod o gael sir di-garbon.
9. Mae'r Cabinet wedi sefydlu tasglu i ystyried beth ymhellach sydd angen ei wneud er mwyn cyflawni hynny a'r bwriad yw sefydlu Cynllun Gweithredu Newid Hinsawdd fydd yn manylu ar y gweithredoedd ychwanegol hynny y byddem am eu cyflawni tu hwnt i'r hyn a wnaed gennym eisoes. Bydd hynny yn cynnwys yr hyn y gallwn ei wneud i leihau ôl troed Gwynedd fel sir yn ogystal a'r Cyngor ei hun.
10. Er mwyn rhoi strwythur i'r ystyriaeth o beth pellach y gallwn ei wneud, 'rydym yn ystyried dogfennau a gyhoeddwyd gan Gyfeillion y Ddaear a byddwn hefyd yn ystyried gwaith sydd yn cael ei wneud gan Gyfoeth Naturiol Cymru ar lefel ranbarthol i'n goleuo ar y cyfleoedd pellach sydd ar gael i ni.
11. Mae'r hyn a nodir yn Atodiad 1 yn dilyn y penawdau a nodwyd yn nogfen Cyfeillion y Ddaear ac yn nodi ble 'rydym ar hyn o bryd. Gwaelodlin o ble ydan ni heddiw ydyw i bob pwrpas.
12. Y bwriad ar gyfer y 3 mis nesaf yw ymgynghori ar gynnwys unrhyw Gynllun Gweithredu Newid Hinsawdd cyn diwedd y flwyddyn ariannol er mwyn ymgorffori'r Cynllun hwnnw yn ein Cynllun Corfforaethol.
13. Bydd gan pob aelod o'r Cyngor rôl i chwarae wrth ystyried sut orau i leihau ôl troed carbon y sir a sut i addasu er mwyn dygymod a'r sgil effeithiau newid hinsawdd ac wrth i ni gynnal y sgysiau hynny gyda'r cymunedau byddwn yn edrych ymlaen at i bawb chwarae eu rhan yn y broses honno.
14. Gofynnir i'r Cyngor dderbyn yr adroddiad gan nodi'r camau a gymerwyd hyd yma a'r bwriadau ar gyfer y dyfodol.

Sylwadau'r Swyddogion Statudol

Swyddog Monitro

Mae'r adroddiad yn darparu diweddariad priodol I'r Cyngor yn sgil ei benderfyniad ym Mis Mawrth. Dim sylwadau pellach o safbwynt priodoldeb

Pennaeth Cyllid

Mae'n amlwg y bydd yr hyn sydd angen i Cyngor Gwynedd ei wneud i fynd i'r afael â'r Argyfwng Newid Hinsawdd yn golygu newidiadau sylweddol ac arwyddocaol mewn ymddygiad. Gall hyn, yn yr hir-dymor, olygu newid cyfeiriad yn ein gwariant dydd-i-dydd yn ogystal â buddsoddiadau mewn cynlluniau cyfalaf. Wrth gwrs, mae gofynion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) eisoes yn ein cymell i feddwl am effeithiau hirdymor ein penderfyniadau, gan gynnwys penderfyniadau gwariant. Gan mai gosod meincnod yw bwriad yr adroddiad yma, nid yw'n gosod ymrwymiad gwariant ychwanegol ar y Cyngor ynddo'i hun, ond bydd effaith yr argyfwng hinsawdd yn ystyriaeth barhaus wrth baratoi strategaethau ariannol yn y dyfodol

CYFEILLION Y DDAEAR : Datblygu Cynllun Gweithredu Argyfwng Hinsawdd a Natur

RHOI EIN HINSAWDD WRTH GALON Y PENDERFYNIADAU A WNAWN

RHIF	Gweithred/Disgrifiad	Sylwadau
1	Mynnu fod cynghorwyr yn nodi p'un a fyddai'r argymhellion a gyflwynir iddynt yn helpu neu'n llesteirio'r hinsawdd, llygredd aer a chynlluniau natur	Mae'n anorod fod Cynghorwyr yn ystyried sgil effaith ar hinsawdd yr amgylchedd wrth wneud penderfyniadau ac mae gofynion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn golygu fod yn rhaid i ni ystyried unrhyw benderfyniad yng nghyd destun a yw'n gynaliadwy neu beidio. Rydym angen ystyried ymhellach a ddylid a sut i roi'r un pwyslais ar effaith hinsawdd ag a roddir ar faterion fel cydraddoldeb dyweder.
2	Nodi cynghorydd ar lefel cabinet a swyddog arweiniol fel Hyrwyddwyr Hinsawdd a Natur lle mae gofyniad arnynt i gyhoeddi adroddiad annibynnol, wedi'i archwilio, ddwywaith y flwyddyn, i'r cyhoedd ar y cynnydd a wnaed ar gyflawni'r targedau newid hinsawdd a natur.	Mae gan y Cyngor Adran Amgylchedd gydag aelod cabinet yn gyfrifol am arwain gweithgareddau'r adran honno. Fodd bynnag cydnabyddir o fod yn datgan argyfwng hinsawdd y bydd angen i holl adrannau'r Cyngor chwarae eu rhan a bydd angen ystyried y trefniadau ar gyfer sicrhau fod hynny yn digwydd. Bydd angen i'r tasglu ystyried y trefniadau rheolaethol priodol i gydfynd a chyfundrefnau cydanbyddedig y Cyngor. Ar hyn o bryd mae gwaith y Cyngor i leihau Carbon ac i addasu cymunedau yn cael ei adrodd drwy ein trefniadau rheoli perfformiad arferol yn hytrach na thrwy gyhoeddi adroddiad ar wahan.

3	Defnyddio dulliau ychwanegol wrth benderfynu ynghylch materion cymhleth neu gynhennus (megis Cynulliad Dinasyddion/Rheithgor Dinasyddion, mapio a chyllidebu cyfranogol, ac ati).	Mae'r drefn ddemocrataidd cynrychioliadol sydd gennym yn golygu mai aelodau etholedig sydd yn gyfrfiol am wyntyllu dyheadau eu hetholwyr. Wedi dweud hynny, rydym yn defnyddio Paneli Trigolion ac yn ymgynghori yn eang ar faterion lle bydd yna ddewisiadau pell gyrhaeddol i'w gwneud. Yn amlwg yn y maes yma bydd angen cynnwys ein cymunedau mewn unrhyw drafodaethau os ydym am gael trigolion y sir i berchnogi'r gweithgareddau y bydd angen eu cyflawni os am leihau ol troed carbon y sir, ond yn y pen draw bydd yn rhaid i'r aelodau etholedig wneud y penderfyniadau angenrheidiol.
4	Gosod targedau dros dro a mesuradwy ar gyfer Gwynedd i ostwng allyriadau tŷ gwydr net i ddim a chyflawni nodau adfer natur.	Ein deheud yw i fod yn cyrraedd gostyngiadau nwyon net i ddim a chwrrd ag amcanion adfer natur, ond mae trefn Ffordd Gwynedd yn ein hannog i beidio gosod targed penodol erbyn amser penodol yn groes i egwyddorion gweithredu'r Cyngor (gan nad oes modd darogan yr amser y mae angen ei gymryd i wneud pethau'n iawn). Fodd bynnag mae ein egwyddorion hefyd yn nodi bod angen mesur cynnydd yn erbyn yr amcan yma ac ystyried yn gyfnodol a yw cynnydd yn dderbyniol neu beidio. Ni ddylai hynny effeithio ar ein huchelgais yn y maes yma.
5	Alinio holl gynlluniau statudol ac anstatudol Gwynedd, ei bolisiau a chanllawiau gyda llwybrau gostwng carbon a chynlluniau adfer natur perthnasol, gan gynnwys caffael.	<p>Mae ein hystyriaethau caffael wastad yn ystyried effaith ein pryniant ar yr amgylchedd. Yn ogystal, mae sgôp yma, trwy bolisiau cynllunio ein Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd sydd gyda rhagdybiaeth o blaid datblygiadau cynaliadwy, i fod yn sicrhau fod ystyriaeth briodol yn cael eu rhoi i'r holl faterion amgylcheddol, pan yn berthnasol, fel bod datblygiadau eraill ddim yn cael effaith andwyol ar ein hamgylchedd ac ein hinsawdd. Gweler rhan 6.2 a 6.5 o'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd:</p> <p>Gweler hefyd linc i'r Canllaw Cynllunio Atodol Creu Cymunedau Cynaliadwy a Nodedig: Mae hefyd wrth gwrs, canllawiau a deddfwriaeth genedlaethol ac Ewropeaidd sydd angen eu hystyried yng nghyd-destun ein Amgylchedd a newid hinsawdd. Mae trefniadau cadarn yn eu lle er sicrhau fod cyrff statudol fel y Cyngor yn gweithredu mewn ffordd gyfrifol eu hunain ond yn ogystal yn gallu sicrhau bod eraill yn cydymffurfio yn ogystal.</p>

6	Adolygu a gwella sut ydym yn cynnwys dinasyddion yn ein prosesau penderfynu presennol.	Mae deall beth yw anghenion a blaenoriaethau ein trigolion yn fater pwysig iawn i Gyngor Gwynedd. Wrth i ni ddatblygu Cynllun Gweithredu byddwn yn sicrhau ein bod yn cynnwys ein cymunedau yn y sgysiau fydd angen eu cynnal er mwyn cael y dealltwriaeth hynny, ac o gofio ein bod yn anelu i leihau ol troed carbon y sir, bydd sicrhau perchnogaeth gan ein rhaglen ymysg trigolion y sir yn golygu y bydd yn rhaid i ddinasyddion fod yn rhan o'r broses. Yn y pen draw fodd bynnag yr aelodau etholedig fydd yn gorfod dod i benderfyniadau.
---	--	--

CODI ARIAN

RHIF	Gweithred/Disgrifiad	Sylwadau
7	Cyflwyno ardoll parcio ceir yn y gweithle ac/neu fenter gyffelyb i ariannu cludiant cynaliadwy.	Mae cynllun codi tal ar swyddogion i barcio wedi ei ystyried gan y Cyngor nifer o flynyddoedd yn ol ac yr oedd yn anodd iawn gweithredu ar hyn gan nad oedd cytundeb gan yr Undebau i fod yn gweithredu. Wedi dweud hyn, does dim o'i le i ni fel Cyngor fod yn annog ein swyddogion i fod yn defnyddio dulliau sydd yn fwy caredig at yr amgylchedd i deithio i'r gwaith. Yn sicr mae gan yr Adrannau lawer o ddylanwad i sicrhau fod y teithiau ar gyfer gwaith yn cael eu gwneud, dim ond pam fod angen ac mewn modd sydd yn garedig i'r amgylchedd. Yn ychwanegol i hyn mae'r Cyngor yn edrych i newid eu fflyd cerbydau teithio bychain, o fewn y 5 mlynedd nesaf, i fod yn gerbydau trydan. Lanswyd cerbyd trydan cyntaf y Cyngor yn swyddogol ar 14 Tachwedd 2019. Mae manau gwefru yn cael eu gosod yn swyddfeydd a depos y Cyngor. Felly, mae cynllun yn ei le i sicrhau fflyd cyngor sydd yn fwy caredig at ein amgylchedd.
8	Codi arian o Asiantaeth Bondiau Trefol y Deyrnas Gyfunol ar gyfer seilwaith carbon isel.	Os bydd angen buddsoddi, mae yna nifer o ffynhonnellau ariannu ar gael i'r Cyngor a mater o sicrhau ein bod am fedru ad-dalu unrhyw fenthyciad yw'r mater sydd angen ystyriaeth nid o ble y byddai'r fath arian yn dod.

9	<p>Defnyddio gweithdrefnau cyfreithiol a chynllunio, megis cytundebau Adran 106, Ardoll Seilwaith Cymunedol a dulliau eraill i ariannu camau gweithredu ynghylch yr hinsawdd a phrosiectau adfer natur.</p>	<p>Mae Cytundebau 106 yn galluogi awdurdodau cynllunio gyfyngu defnydd tir / datblygiad (e.e. ar gyfer tai fforddiadwy), ac i sicrhau cyfraniadau ariannol er mwyn lliniaru unrhyw effaith negyddol yn sgil datblygiad. Gall hyn gynnwys cyfraniad tuag wasanaethau lleol a neu gwaith adfer amgylcheddol, lle bo rhesymau cynllunio yn tystiolaethu hynny. Gweler rhan 6.1 o'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd sydd yn cyfeirio at Isadeilied a chyfraniadau datblygwyr</p> <p>Gweler hefyd linc i'r Canllaw Cynllunio Atodol ar ymrwymadau cynllunio</p>
10	<p>Mynd ati i drwyddedu'r sector rhentu preifat i ymdrin â chostau gorfodi'r safonau effeithiolrwydd ynni isaf.</p>	<p>Pan mae tai newydd yn cael eu hadeiladu mae sicr safon pendant sydd yn cael ei osod o dan ddeddfau rheolaeth adeiladu. Mae'r Cyngor yn medru cadarnhau'r safonau yma i sicrhau fod yr adeiladau newydd wedi eu hinswleiddio i'r safonau uchaf. Mae yn wahanol pan mae adeilad yn bodoli yn barod ac er bod y Cyngor ei hun yn sicrhau bod eu hadeiladau yn cael eu hinswleiddio i'r safon uchaf mae hi yn anodd iawn i'r Cyngor fod yn gorfodi landlordiaid i fod yn inswleiddio eu heiddo. Bwriad y Cyngor yw sicrhau fod pob anogaeth yn cael ei roi i landlordiaid ac i drigolion yn gyffredinol i fod yn inswleiddio eu tai nid yn unig i fod yn cael effaith positif ar yr amgylchedd arbed llawer iawn o arian i'n trigolion. Mae cynlluniau yn bodoli megis "Cynllun Nyth" sydd yn cael ei redeg dan faner Llywodraeth Cymru ac mae cyfleoedd i landlordiaid a thrigolion yma gael boleri sydd yn fwy effeithiol a chael inswleiddio eu tai yn eithaf rhad.</p>

AMDDIFFYN Y RHAI MWYAF BREGUS

RHIF	Gweithred/Disgrifiad	Sylwadau
11	<p>Nodi'r bobl fwyaf bregus yn yr ardaloedd lle mae'r perygl mwyaf o lifogydd a lefelau gwres uchel a thargedu polisïau addasu, camau gweithredu a gwariant i'r ardaloedd hyn.</p>	<p>Mae newid hinsawdd wrth gwrs yn cael cryn dipyn o effaith ar ein tywydd ac ar lefelau'r môr ac rydym yn gweld yr effaith nawr. Mae'n debygol y bydd hyn yn gwaethygu yn y dyfodol. Mae llifogydd felly yn amlwg yn faes risg sylweddol i drigolion yr ardaloedd mwyaf bregus ac mae'r Cyngor yn gwneud cryn dipyn o waith ar y cyd gyda Chyfoedd Naturiol Cymru gynllunio ar gyfer y cymunedau sydd o dan fygythiad. Mae yna gryn sylw cyhoeddus wedi cael ei roddi eisoes i'r gwaith blaengar sy'n digwydd yn Fairbourne wrth gwrs ond fe fydd angen ymestyn y gwaith hwnnw i gymunedau erall maes o law. Un o'r gwersi a ddysgwyd yn Fairbourne yw nad yw'r strwythur ddeddfwriaethol bresennol yn addas i'n galluogi i ymateb yn briodol a byddwn yn ymgyrchu i geisio newid y sefyllfa honno. Nodir hefyd fod y Cyngor yn awdurdod llifogydd statudol sydd yn adrodd ar gamau ymarferol, ffisegol y gellid eu cymeryd i amddiffyn eiddo a chymunedau. Mae'r Cyngor hefyd yn llunio cynllun rheoli risg ar gyfer gweddill ardaloedd Gwynedd yn seiliedig ar ardaloedd afonydd. Dros y 10 mlynedd nesaf byddwn yn buddsoddi dros £2m o adnoddau'r Cyngor er mwyn denu grantiau oddi wrth Llywodraeth Cymru i wneud gwaith ar amddiffynfeydd mewn 6 ardal yng Ngwynedd. Mater arall wrth gwrs sydd yn codi gyda newid hinsawdd yw sychder. Prinder dŵr yn fater sydd angen ei ystyried yn ogystal â thannau sydd yn cychwyn ar diroedd sydd yn anarferol sych. Angen bod yn neffro i'r materion hyn. Tebygolrwydd ein bod am gael cyfnodau estynedig o dymheredd uwch fel y gwelwyd yn Ffrainc yn ystod yr haf 2019. Mae hyn yn anodd iawn i rai pobl fod yn ymdopi ag ef, ac yn bennaf plant ifanc a phobl hyn ac felly mae angen ystyried rôl y Cyngor yn hyn a sut y gallwn weithredu gyda eraill i fod yn gofalu am ein trigolion.</p>
12	<p>Sicrhau y caiff lleisiau'r cymunedau mwyaf bregus eu cynrychioli hefyd ym mhenderfyniadau'r Cyngor a thrafodaethau rhwng y Cyngor a'r dinasyddion.</p>	<p>Mae gwybodaeth ar gael gan y Cyngor am leoliadau ein hoedolion bregus ac mae'r Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant yn ogystal â gwasanaethau iechyd mewn cysylltiad â hwy. Felly, mae'r Cyngor yn teimlo bod llais y bobl yma yn cael ei glywed.</p>

ADEILADAU

RHIF	Gweithred/Disgrifiad	Sylwadau
13	Ôl-osod lefelau uchel o insiwleiddio mewn eiddo ym mherchnogaeth y Cyngor.	Mae'r Cyngor wedi gweithredu ar insiwleiddio i safon uchel ar ran helaeth o'i adeiladau gan gynnwys ysgolion. Cyflawnwyd rhan fwyaf o'r gwaith rhwng 2011 a 2017 gan gynnwys insiwleiddio lloffttydd i 300mm, ceudodau waliau, pibellau gwres a dwr poeth. Daw'r gôst i £344,293.11 'Rydym dal wrthi'n uwchraddio insiwleiddio tai boiler (falfiau ayyb). Nid oes modd gwahanu yr arbedion o effaith cynlluniau eraill ond maent yn sicr wedi cyfrannu'n sylweddol at y gostyngiad o 43% o arllwysiadau ein adeiladau.
14	Helpu cwmnïau ynni i anelu mesurau effeithiolrwydd ynni at aelwydydd sy'n dioddef o dlodi tanwydd neu sy'n fregus.	Mae'r Cyngor angen ystyried sut y gellir gweithio ar y cyd gyda chwmnïau i fod yn fwy effeithiol yn y maes yma.
15	Gorfodi safonau effeithiolrwydd ynni isaf yn y sector rhentu preifat.	Nid wy'r Cyngor yn ymwybodol bod grym ganddynt i fod yn gorfodi ar y sector rhentu preifat i fod yn insiwleiddio eu heiddo gan nad yw hyn yn ymddangos yn un o'r gofynion presennol. Wedi dweud hyn, wrth gwrs y bydd anogaeth yn cael ei roi i'r sector hwn ar cynlluniau sydd ar gael gan Llywodraeth Cymru, drwy gynllun Nyth, i fod yn rhoi help llaw iddynt.
16	Mynnu safonau uwch na'r rhai cenedlaethol cyfredol ar gyfer tai newydd sydd wedi'u hadeiladu'n breifat.	Mae'n anodd iawn i'r Cyngor fod yn mynnu ar safonau sydd yn uwch na'r gofyn cenedlaethol/deddfwriaethol. Wedi dweud hyn, yn sicr mae angen ceisio dylanwadu ar ddatblygwyr i fod yn adeiladu i'r safonau uchaf posib o ran safon y tai y maent yn eu hadeiladu ac yn sicr y safon insiwleiddio a thechnegau modern o fod yn gwresogi sydd ddim yn defnyddio ynni ffosil.
17	Gorfodi safonau adeiladu.	Mae hyn eisoes yn cael ei wneud a hynny drwy'r Gwasanaeth Rheolaeth Adeiladu.
18	Mynnu bod tai a adeiladir ar dir y Cyngor yn hynod ynni effeithlon, gan ddefnyddio safon Passivhaus neu gyfwerth.	Nid oes yna adeiladu tai o sylwedd wedi bod ar dir y Cyngor ers cryn amser ond gyda dyfodiad ein strategaeth tai newydd bydd angen sicrhau bod unrhyw dai sydd yn cael eu adeiladu o'r newydd ar ein tir yn cwrdd gyda'r safonau effeithlonrwydd ynni ymarferol uchaf posibl.

19	Datblygu strategaeth wresogi ac effeithiolrwydd ynni ar gyfer yr ardal.	Ar drothwy trydydd gymal y Rhaglen Rheoli Carbon a lunwyd yn wreiddiol ar y cyd a'r Ymddiriedolaeth Garbon yn ystod 2008 - 09 gan ddechrau yn 2010. Cwblhawyd Rhaglen Rheoli Carbon 1 yn 2015 gyda gostyngiad o 26% o'n arllwysiadau CO ₂ o gymharu a gwaelodlin 2005 - 06. Mi fydd Rhaglen rheoli Carbon 2 yn dod i ben ddiwedd Mawrth 2019 ac hyd yma wedi arwain at ostyngiad o 39.3% yn ein arllwysiadau CO ₂ o gymharu a gwaelodlin 2005 - 06. Pwysleisir cynhyrchu ynni adnewyddol ar raddfa eang yn y trydydd gymal. Ystyriwyd cynllun gwresogi ardal ar y cyd gyda phartneriaid eraill yn y sector gyhoeddus fel rhan o'r rhaglen carbon wreiddiol ond nid oedd yn economaidd i'w weithredu hyd yn oed yn ardal mwyaf poblog y sir.
----	---	---

TRAFNIDIAETH

RHIF	Gweithred/Disgrifiad	Sylwadau
20	Galluogi'r newid cyflym at gerbydau trydan drwy osod pwyntiau gwefru Cerbydau Trydan (EV)	Mae'r Cyngor am ymgeisio am grantiau ac am fuddsoddi ei hun yn mewnosod pwyntiau gwefru ar hyd a lled y sir. Bydd dechreuad yn 2020 drwy fuddsoddi £465k yn gwneud y gwaith er mwyn sefydlu 84 pwynt gwefru ar draws y sir yn y lle cyntaf.
21	Blaenoriaethu buddsoddiad mewn cludiant mewn beicio, cerdded, tramiau a chludiant cyhoeddus, megis bysus trydan.	Yn sicr mae Llywodraeth Cymru yn annog mwy o gynlluniau mewn perthynas â Teithio Llesol ac mae Cyngor Gwynedd dros y blynyddoedd wedi bod yn llwyddiannus iawn yn creu llwybrau beicio a cherdded ar draws y Sir. O ran trafnidiaeth cyhoeddus, nid yw'r Cyngor wedi gweld buddsoddiad uniongyrchol gan Llywodraeth Cymru ond yn sicr mae'r Gwasanaeth TrawsCymru wedi gwella drwy'r Sir o ran ansawdd ac amllder. Wedi dweud hyn, nid yw'r bysiau yma yn rhai trydan hyd yn hyn ond mae cynlluniau yn cael eu hystyried o ran defnyddio cerbydau hydrogen gydag adroddiad wedi ei gomisiynu i edrych ar ddefnyddio'r cerbydau hydrogen ar gyfer gwasanaethau bus y Sherpa yng Ngogledd Eryri.
22	Sefydlu Parthau Aer Glân, a chodi ffi os oes angen.	Mae hwn yn fater sydd angen ystyriaeth gan nad oes gennym drefi na dinasoedd mawr iawn, ac nid yw ansawdd aer yn fater sydd yn achosi pryder ar hyn o bryd.

23	Lleihau'r defnydd o geir drwy ddulliau megis hyrwyddo rhannu ceir, ail-reoleiddio gwasanaethau bws a chyfyngu ar y gofod sydd ar gael ar y ffyrdd.	Yn sicr mae'r Cyngor yn gweld rôl iddynt yn fan hyn i annog trigolion i rannu ceir, defnyddio bysiau ayb. Ar gyfer teithiau busnes y Cyngor rydym eisoes yn annog swyddogion i leihau ar y teithiau gwaith os yn bosib drwy leihau cyllidebau teithio ac annog dulliau eraill o gyflawni e.e. defnyddio mwy o fideo gynadleddau ayb.
24	Mynnu fod pob tacsî'n gerbyd trydan drwy'r system trwyddedu.	Nid yw'r Cyngor yn ymwybodol fod y grym ganddynt i orfodi tacsîs y Cyngor i fod yn gerbydau trydan. Debyg mai rôl y Cyngor yn hyn o beth yw sicrhau fod cyfarpar manau gwefru ar gael ledled y Sir a fyddai yn galluogi busnesau fel cwmnïau tacsîs a thrigolion fod yn buddsoddi mewn cerbydau trydan lle mae ganddynt hyder y bydd lle iddynt fod yn "charjo"eu ceir.
25	Trosglwyddo fflyd y Cyngor ei hun i gerbydau trydan, yn gyflym.	Fel y nodwyd yn rhif 20, mae'r Cyngor yn y broses o osod manau gwefru a dros gyfnod fe fydd y fflyd cerbydau a faniau yn trosglwyddo i fod yn gerbydau trydan. Mae yn fater diddorol i'w ystyried o ran cerbydau mwy e.e. loriau biniau, loriau gritio ayb ac efallai mai'r datrysiad yma fyddai cerbydau hydrogen. Mae'r Cyngor gyda phartneriaid eraill eisoes yn ystyried pam mor ymarferol yw hyn ar hyn o bryd
26	Mynnu fod yr holl ddanfoniadau i'r Cyngor yn cael eu cludo gan gerbydau trydan.	Nid yw'r Cyngor yn mynnu bod deunyddiau sydd yn cael eu cludo iddynt yn cael ei wneud drwy gerbydau trydan ond y gobaith yw y bydd hyn yn mynd yn fwy cost effeithiol i gwmnïau fel mae amser yn mynd heibio. Mae'r Cyngor yn ymwybodol na fydd newid sylweddol i alldyniadau carbon o ddefnyddio ceir trydan ond mae sgîl effeithiau amgylcheddol eraill hefyd i gerbydau trydan sydd ddim gystad. Y Cyngor yn trafod gyda'r cwmnïau trydan o ran yr heriau sydd o'n blaenau i sicrhau fod digon o drydan ar gael pan mae mwy o gerbydau trydan ar ein ffyrdd.
27	Cyflwyno ffioedd gwahaniaethol ar gyfer hawlenni parcio neu ffioedd eraill sy'n gysylltiedig â cheir.	Mae treth cerbydau yn sicr yn codi cost gwahaniaethol ar ddefnyddwyr cerbydau sydd yn llygreddu mwy. Mae'n anodd iawn ar hyn o bryd fod yn gwahaniaethau rhwng cerbydau yn ein meysydd parcio ar sail talu ac arddangos ond gellir ystyried sefyllfaoedd eraill lle gallwn fod yn edrych ar ffi gwahaniaethol.

28	Gostwng yr angen i fod yn berchena defnyddio car drwy reoli datblygiadau yn y cynllun datblygu lleol	Mae hyn yn amlwg am fod yna noddach mewn ardal wledig. Mae'r angen i fod yn berchen cerbyd yn fater hynod ddioddorol ac mae cynlluniau arloesol wedi eu datblygu mewn oleiaf dau gymuned o fewn y Sir, yn ardal Ogwen ar ail yn Abergonolwyn lle mae cerbydau trydan cymunedol ar gael ac mae posib eu hurio am bris eithaf rhesymol i'w ddefnyddio ar achlysuron lle yr ydych wir angen cerbyd. Efallai fod hyn yn un model y gellid y Cyngor fod yn dylanwadau ac annog cymunedau eraill i'w dilyn.
----	--	---

YNNI

RHIF	Gweithred/Disgrifiad	Sylwadau
29	Adnabod meysydd sy'n addas ar gyfer ynni adnewyddadwy yn y cynllun lleol.	Mae'r proses o baratoi'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd wedi cynnwys gwaith ymchwil i asesu capasiti'r tirwedd o ran datblygiadau megis ynni adnewyddol ac mae'r Cynllun yn cynnwys polisiâu penodol yn ymwneud ag ynni adnewyddol a datblygiadau sydd yn gynaliadwy. Gweler rhan 6.2 o'r Cynllun:
30	Cyfnewid goleuadau stryd am oleuadau LED sydd wedi'u dylunio a'u cyfeirio'n dda.	Mae 70% o oleuadau stryd bellach wedi eu trosglwyddo i oleuadau LED ac mae cynlluniau i newid y 30% sydd yn weddill. Bydd hyn yn golygu lleihad mewn allyriadu carbon o 1,540 tunell fel cyfanswm wedi cyflawni'r holl waith. Bydd yr Adran yn edrych ar newid arwyddion goleuedig nesaf.
31	Lleihau'r ynni a ddefnyddir gan yr awdurdod lleol yn ei ystâd ei hun.	<p>An ambitious project to significantly reduce carbon emissions and energy costs has saved Gwynedd Council over £4 million since it was established in 2010. The Council's Carbon Management Plan has seen a number of improvements across the authority which has led to huge reductions in CO2 emissions as well as delivering £4,062,958 in savings.</p> <p>Now, thanks to a combination of different projects including installing more energy-efficient lighting in buildings and street lights; insulation projects; fuel cells and a number of energy saving technologies for IT equipment, its carbon footprint has reduced by a phenomenal 39.3% during this period. Since 2010, there has been particular focus on cuts in CO2 emissions in Buildings' energy down by 43%</p>

32	Integreiddio ynni adnewyddadwy megis solar thermol, paneli ffotovoltaidd neu bympiau gwres mewn datblygiadau gan yr awdurdod lleol a, cymaint ag y bo modd, mewn datblygiadau sector preifat.	Rydym eisoes wedi mewnosod systemau PV ar 58 o adeiladau'r Cyngor a mewnosod bwyleri biomass mewn 5 adeilad.
33	Cefnogi datblygiad ynni adnewyddadwy a storio ynni.	Fel y nodir uchod, mae'r Cyngor wedi buddsoddi eisoes mewn cynhyrchu trydan drwy Baneli Solar. Bwriedir adnabod safleoedd ym mherchnogaeth y Cyngor ar gyfer cynlluniau ynni adnewyddol newydd er mwyn symud i ymchwilio ymhellach i wireddu cynlluniau o'r fath.
34	Gwrthwynebu ffracio ac echdynnu tanwyddau ffosil eraill, a lle mae gwrthwynebiad i ffracio wedi'i drechu, cefnogi protestiadau heddychlon.	Ddim yn berthnasol
35	Dadfuddsoddi mewn tanwyddau ffosil a buddsoddi mewn prosiectau ynni adnewyddadwy.	Nid yw'r Awdurdod yn buddsoddi arian ei hun mewn cwmnïau masnachol. Mae'r Gronfa Bensiwn yn gorfod dilyn rheolau buddsoddi caeth ond maent yn ddiweddar wedi penderfynu buddsoddi 12% o'r Gronfa mewn Cronfa Buddsoddiad Carbon Isel.

GWASTRAFF

RHIF	Gweithred/Disgrifiad	Sylwadau
36	Peidio ag anfon unrhyw wastraff i'w gladdu dan ddaear na'i losgi.	Ers mis Awst eleni mae oll o wastraff gweddilliol Gwynedd yn cael ei anfon i safle trin gwastraff (Parc Adfer). Does dim felly yn cael ei dirlenwi . Mae'r safle yn y cyfnod comisiynu ond pan yn llawn weithredol bydd yn cynhyrchu 17 MW o drydan i'r grid cenedlaethol a digon o drydan ar gyfer rhedeg y safle ei hun.
37	Defnyddio gwastraff bwyd yn unol â'r hierarchaeth gwastraff bwyd o atal, aildefnyddio ac ailgylchu, a sicrhau bod unrhyw wastraff bioddiraddadwy sy'n weddill, ac na ellir ei ailgylchu, yn cynhyrchu bio-nwy.	Ers 7 mlynedd mae safle treulio anerobic GwyrAD wedi bod yn trin gwastraff bwyd a gesglir o dai a busnesau Gwynedd. Mae'r safle sydd yn lleol yng Ngwynedd yn trin y bwyd a cynhyrchu 0.5 MW o drydan i'r Grid Cenedlaethol. Gall y safle ymdrin â 11,000 tonnelli o fwyd gyda 7,500 tonnelli i'w gasglu gan Gwynedd. Mae ganddom ddal le iw wella er dargyfeirio mwy o fwyd oherwydd tua 60% o'r bwyd a gesglir.
38	Mabwysiadu polisiau gwastraff economaidd cylchol mewn cynlluniau a chontractau perthnasol.	Sicr yn flaenoriaeth gan y Cyngor i fod yn cael economi cylchol.

39	Hyrwyddo rhannu ac aildefnyddio cymunedol.	Mae'r gwasanaeth yn hybu ail ddefnyddio o fewn ein canolfannau ailgylchu drwy weithio gyda'r 3ydd sector yn lleol ynghyd ar sector breifat. Mae cynllun arloesol yn digwydd eleni er ehangu ar ddeunyddiau sydd modd eu ail defnyddio
40	Atal y defnydd o blastig un-tro yn swyddfeydd ac eiddo'r Cyngor.	Mae gan y Cyngor bolisi o ran defnydd plastig unwaith

DYLANWADU ERAILL

RHIF	Gweithred/Disgrifiad	Sylwadau
41	Sicrhau bod strategaeth y Corff Trafnidiaeth Is-genedlaethol yn cyd-fynd â chyllidebau carbon.	Mae'r Cyngor yn cael ei gynrychioli ar lefel Aelod Cabinet a Phennaeth Adran ar Grwpiau Trafnidiaeth Rhanbarthol y Gogledd a'r Canolbarth. Yn sicr mae cerbydau a thrafnidiaeth carbon isel yn uchel iawn ar y rhaglen a mater sydd yn cael ei gymeryd o ddifri gan Llywodraeth Cymru.
42	Defnyddio aelodaeth y Cyngor ar Bartneriaethau Mentrau Lleol i sicrhau bod eu penderfyniadau'n unol â'r llwybr lleihau hinsawdd a chynlluniau adfer natur.	Nid oes yna Bartneriaeth Mentrau Lleol fel y cyfryw yng Ngogledd Cymru ond mae gan Bwrdd Uchelgais Economiadd Gogledd Cymru gyfle i fuddsoddi i hyrwyddo twf economaidd ar draws y rhanbarth. Un o'r rhaglenni yw Mynediad Blaengar i Ynni sydd yn cynnwys pecyn o brosiectau fydd yn cadarnhau'r Gogledd fel un o brif leoliadau'r DU ar gyfer creu a chynhyrchu ynni carbon isel, ynghyd a rhwydweithiau ynni lleol blaengar ar raddfa fach. Bydd cyflawni'r prosiectau yn sicrhau y bydd gan y Gogledd isadeiledd modern o safon uchel er mwyn hwyluso twf cynaliadwy yn y sector ynni carbon isel.

43	Darparu cefnogaeth benodol i fusnesau bach a chanolig eu maint (SME) i gael at arian ac arbenigedd ar gyfer lleihau llygredd carbon.	Bydd angen ymchwilio i'r cyfleoedd am arian sydd ar gael. Mae'r Cyngor Sir wedi cydweithio gyda busnesau yng Ngwynedd i annog defnyddio llai o blastig fel rhan o gynllun 'Trefi di-Blastig'. Cafwyd ymateb cadarnhaol gan er enghraifft Bonta Deli a'r Pantri o Stryd y Plas Caernarfon i dorri ar ei defnydd o blastig. Mae busnes newydd ar y Maes sef y Glorian yn gwbl ddi-blastig a chynaliadwy sy'n gosod esiampl arbennig i fusnesau eraill.
44	Defnyddio'r gallu i ddylanwadu ar ysgolion ac eraill i sicrhau y darperir prydau bwyd yn unol â'r Canllaw Eatwell swyddogol ar fwyta'n iach, a bod y prif ddewisiadau ar y bwydlenni'n iach ac yn seiliedig ar blanhigion, a chyda llai o gig a chig o ansawdd gwell.	Mae prynu yn lleol yn fater sydd yn flaenoriaeth uchel i Wynedd ac mae lleihau'r niferoedd milltiroedd y mae bwyd yn teithio yn rhywbeth i'w annog ac mae cael cynnyrch lleol a bwyd tymhorol i weld yn synhwyrol ac yn iach. Mae Cynllun Cadw'r Budd yn Lleol y Cyngor yn ceisio uchafu cytundebau a roddir i gwmnïau lleol drwy eu helpu a'u hannog i dendro am gyrundebau bwyd ac am nwyddau eraill.

DEFNYDD TIR

RHIF	Gweithred/Disgrifiad	Sylwadau
45	Dyblu'r gorchudd o goed ar dir ym mherchnogaeth y Cyngor, diwygio strategaethau cynllunio lleol i ddyblu'r gorchudd o goed ledled ardal yr Awdurdod Lleol, a sicrhau y caiff coed presennol eu gwarchod yn iawn er mwyn iddynt storio carbon, cefnogi natur, gwella priddoedd ac ansawdd dŵr, a chynorthwyo o ran dylunio trefol a gwarchod rhag llifogydd.	<p>Mae'r Cyngor wedi paratoi Cynllun Dyletswydd Bioamrywiaeth sy'n cwrdd â dyletswydd i gynnal a gwella bioamrywiaeth gan hyrwyddo cydnerthedd ecosystemau.</p> <p>Mae prosiectau a rhaglenni gwaith yn cael eu sefydlu a'u gweithredu yn unol ag egwyddorion Rheolaeth Gynaliadwy Adnoddau Naturiol a meddylfryd ecosystemau.</p> <p>Mae prosiect Tir ac Mor Llyn yn enghraifft o'r math yma o gynllun sy'n cyfuno rheolaeth cynefinoedd, cydweithio gyda pherchnogion tir i leihau llygredd sy'n cyrraedd afonydd ac yn diweddu yn y môr, peilota dulliau cynaliadwy o amaethu a gwella cyfleoedd mynediad.</p> <p>Mae'r prosiect yn arloesol gan ei fod yn integreiddio gwaith ar y tir yn ogystal â'r môr, drwy hyn gellir ymestyn a chryfhau gweithio mewn partneriaeth ar draws Ardal Cadwraeth Arbennig Pen Llyn a Sarnau linc.</p>

		<p>Mae gan y Cyngor ddaliadau tir sylweddol sy'n cynnwys coedlannau a thiroedd sydd wedi eu hadnabod a'u dynodi'n warchodfeydd natur a safleoedd bywyd gwyllt. Mae coedlannau yn asedau pwysig ar gyfer hamdden ond mae diffyg adnoddau yn rhwysg i reolaeth effeithiol. Drwy'r broses Cynllunio a Gorchmynion Diogelu Coed linc mae'r Cyngor yn diogelu coed a choedlannau sydd o werth bioamrywiaeth a thirlun.</p> <p>Yn ddiweddar mae clwyf Ash dieback wedi ymledu i Wynedd sydd am arwain i golli nifer mawr o goed aeddfed gydag effaith andwyol ar rywogaethau ac edrychiad y tirlun. Yn 2020 bydd y Cyngor yn mynd ati i baratoi cynllun Gweithredu Ash dieback linc ar gyfer ymateb i'r her ac i baratoi ar gyfer ailblannu ac adfer cynefinoedd.</p>
46	Amddiffyn mannau gwyrdd lleol presennol, y llain las a safleoedd natur dynodedig lleol.	<p>Mae llecynnau gwyrdd ac a thiroedd sydd wedi'i dynodi'n warchodfeydd natur a safleoedd bywyd gwyllt yn gyfrwng i ail gysylltu pobl a natur ac yn adnodd sy'n cyfrannu at lesiant corfforol a meddyliol trigolion y Sir. Serch hynny, mae'n her i'w cynnal a'u rheoli'n effeithiol yn yr hinsawdd ariannol bresennol gyda mwy o bwyslais yn cael ei roi i ymgysylltu gyda mudiadau o fewn cymunedau lleol i'w annog i gymryd "perchnogaeth" o'r tiroedd. Mae prosiect Coedlannau Cymunedol sydd wedi ei ariannu gan grant wedi dangos y gwerthfawrogiad a'r diddordeb sydd yna ymusg cymunedau i ofalu am asedau naturiol, gweler adroddiad cynnydd</p> <p>Mae dynodiad Ardal Harddwch Naturiol Eithriadol Llyn (AHNE) yn galluogi'r Cyngor i gymryd camau i warchod a chynnal safon y tirlun a'r amgylchedd drwy'r Gronfa Datblygu Gynaliadwy mae cymunedau a mudiadau lleol yn derbyn cefnogaeth i weithredu prosiectau sy'n bwysig iddynt. Mae gan Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri rol allweddol i chwarae yma hefyd wrth gwrs gan fod cyfran helaeth o dirwedd Gwynedd o fewn y Parc.</p>

47	<p>Rheoli tiroedd ac ymylon ffyrdd ym mherchnogaeth y Cyngor i hybu bioamrywiaeth a gostwng llygredd carbon, drwy ddefnyddio llai o blaladdwyr a phlannu mwy o flodau gwyllt.</p>	<p>O ran rheoli tiroedd ein hunain yn sicr mae torri ymylon ffyrdd yn waith sydd angen ei gyflawni er sicrhau diogelwch ond mae hyn wedi ei addasu i sicrhau fod bioamrywiaeth yn cael ei warchod ac sydd yn ymarferol bosib. Yn 2020 bydd y Cyngor yn cychwyn ar addasu eu patrymmau torri er mwyn annog bioamrywiaeth a blodau gwyllt ar ochr ein ffyrdd sirol. Rydym hefyd yn datblygu prosiect cyffrous mewn partneriaeth a'r elusen 'Ffermydd a Gerddi Cymdeithasol' fydd yn cefnogi a hwyluso cymunedau i dyfu blodau gwyllt cynhenid i'w plannu ger ein ffyrdd (yn ddibynnol ar gais grant llwyddiannus).</p>
48	<p>Datblygu mannau gwyrdd newydd o ansawdd da mewn ardaloedd lle nad ydynt yn bodoli, yn enwedig mewn cymdogaethau lle mae pobl yn arbennig o agored i gyfnodau poeth (heatwaves) ac/neu lle maent yn cael eu hamddifadu o natur.</p>	<p>Mae grantiau yn codi bob hyn a hyn i greu mannau gwyrdd ac yn sicr bydd Cyngor Gwynedd yn manteisio ar rhain. Mae angen eu cynnal hefyd wrth gwrs ac angen adnodd i wneud hyn a bydd y mater yn cael ei gyfarch wrth geisio am y grantiau dan sylw.</p>
49	<p>Cynhyrchu cynllun adfer natur ac ecosystem i wyrddio ac adfer ansawdd a swyddogaeth cynefinoedd, rhywogaethau ac ecosystemau.</p>	<p>Mae tirlun Gwynedd a'i amgylchedd arbennig angen ei warchod. Mae heriau sylweddol i'n eco systemau, nid yn unig newid hinsawdd ond heintiau yn ogystal. Un haint sydd yn bodoli ar hyn o bryd yw'r haint ar goed onnen.</p>

YMGYRCHU

RHIF	Gweithred/Disgrifiad	Sylwadau
50	<p>Gweithio gydag awdurdodau lleol a chynghreiriaid eraill i sicrhau mwy o bwerau rheoleiddio, pwerau codi arian a chyllid i gyflawni ein dyheadau (er enghraifft, y rhai sydd wedi'u nodi gan Gyfeillion y Ddaear), gan ymuno ag eraill i alw am gynllun gweithredu cenedlaethol ar yr hinsawdd sy'n cyfateb i'r argyfwng hinsawdd a natur.</p>	<p>Mae Cyngor Gwynedd yn gweithio gyda amryw o gyrff eraill i sicrhau ein bod yn gofalu a gwarchod ein hamgylchedd pwysig ac yn ceisio lleihau'r effaith ar newid hinsawdd. Fel aelod o'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwynedd a Mon rydym wedi sefydlu Is grwp Newid Hinsawdd er mwyn asesu a oes yna bethau y byddem fel gyrff cyhoeddus yn gallu gwneud yn well gyda'n gilydd ac rydym hefyd yn ceisio dylanwadu ar gynlluniau sy'n cael eu gweithredu ar ol troed Gogledd Cymru drwy'r Bwrdd Uchelgais Economiadd a'r bwrdd Arwain Rhabarthol. Byddwn yn parhau i wneud hyn mewn modd democrataidd ac yn parhau i geisio am adnoddau i sicrhau ein bod yn gallu gweithredu gyda eraill i gyrraedd yr un nod pwysig yma.</p>

